

СПИСАНИЕТО НА ИНСТИТУТА НА ЗАКЛЕТИТЕ ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИ ПРЕДИ 80 ГОДИНИ. НАЧАЛОТО НА КРАЯ

Емил Евлогиев

Дипломиран експерт-счетоводител

Ключови думи:	Резюме
Институт на заклетите експерт- счетоводители Списание на ИЗЕС Закриване на Института на заклетите експерт- счетоводители	Статията поставя паралел между съдържанието на списанието на Института на заклетите експерт-счетоводители през 1945 и 1947 г. спрямо това от 1940 г., като се акцентира върху новите теми, актуални за периода след Деветосептемврийския преврат. Проследява се мястото на ИЗЕС в новата политическа обстановка.

Темата на настоящата статия се явява като продължение на статията от бр. 04/2024 г. – 85 години по-късно. Един поглед към списанието на Института на заклетите експерт-счетоводители през 1940 г., като се разглежда съдържанието на броеве на списанието на ИЗЕС от 1945 и 1947 г. Направено е сравнение по отношение темите на публикуваните статии, които се различават съществено от разглежданите от 1940 г. и са пряко доказателство за новия курс, който поема Институтът на заклетите експерт-счетоводители.

Ако се запази подходът от предишната публикация, на първо място ще бъдат представени **поместените от този период в списанието статии** от заклетите експерт-счетоводители, а те са:

„Основи на техпромфинплана и плановата отчетност в съветското промишлено предприятие„ с автор д-р Георги А. Георгиев;

„Рационализация, съревнование, ударничество, трудова дисциплина“ от д-р Д. Ив. Недялков

„Амортизации и възстановителни фондове“ от д-р Д. Ив. Недялков;

„Счетоводителят“ от Стоян Бочев;

„Държавен бюджет, баланс, сметки“ от Ил. Н. Печеняков;

„Условия за нормализиране цените на стоките“ от Иван Славов;

„Счетоводството в новите времена“ от Стоян Бочев;

„Обществения интерес в стопанските предприятия“ от Димитър А. Радулов;

„Общия съюз на популярните банки и Института на заклетите експерт-счетоводители“ от Иван Славов;

„Вещи лица“ от Димитър Беров;

„Спестовността“ от д-р Д. Ив. Недялков;

Рецензия на статията „Принципите на двойното счетоводство“ от Р. Пиронков, написана от Никола Гацев;

„Разчистване на терена за ново строителство“ от д-р Д. Ив. Недялков;

„Финансово-стопанския план при основаването на едно стопанско предприятие“ от д-р Любомир К. Станев;

„Възможности за самозадоволяване на българското народно стопанство“ от Димитър Иванов Цонев;

„Домашните разноси в стопанското предприятие от счетоводно гледище“ от Светослав Михайлов;

„Облагане печалбата на търговци, занаятчии и свободни професии“ от Иван Славов;

„По повод законопроекта за Института за стопанска отчетност“ от Димитър Радулов;

„Заклетия експерт-счетоводител като вещо лице по данъчни и конфискационни дела“ от д-р Д. Ив. Недялков;

„Няколко типа от грешки“ от Иван Василев;

„Рационализация на труда и стопанското предприятие“ от д-р Любомир Станев;

„Амортизацията“ от д-р Д. Ив. Недялков;

„Амортизацията, като израз на стопанската предвидливост, при съблюдаване на днешните стопански условия“ от Стефан Г. Цонев от Велико Търново;

„Новото в закона за данъка върху общия доход“ от Минко Ив. Пенчев;

„Условия за успешна стопанска дейност на държавата“ от д-р Димитър Цонев.

Както се вижда от изброения списък, задухали са нови ветрове, пишат се и се публикуват статии с по-различна, вече отечественофронтовска насоченост, значително по-малко са истинските професионални статии, типични за списанието през предходния период. Нови са и авторите (в сравнение с тези от 1940 година).

От изброените по-горе ще бъде разгледана статията „Домашните разноси в стопанското предприятие от счетоводно гледище“ с автор Светослав Михайлов.

Тази статия е написана по повод различните начини на третиране въпроса с домашните разноски, с пожелание да се изкажат колегите, а Институтът да даде едно правилно тълкуване на въпроса.

По общо начало, казва авторът, „капиталът“ на частно-стопанското предприятие има характер на една непроменлива балансова величина през време на стопанската година.

В едноличните предприятия сметка „Домашни разходи“ авторът квалифицира като дебиторна сметка на собственика, която обаче в края на стопанската година, при годишното приключване, се третира по-особено.

Светослав Михайлов цитира професор Ф. Белмер, който в своята „Обща теория на счетоводството“ гледа на домашните разноски като на обикновени суми, които стопаните на едноличните предприятия изтеглят за удовлетворяване на домашните си нужди, които макар и фактически да представляват намаление на вложения капитал, се разглеждат като суми, отпуснати на стопанина за сметка на чистата печалба на предприятието. По нататък Светослав Михайлов подробно разглежда представените от проф. Белмер два механизма за отчитане на тази сметка, но и в двата варианта важното е, че сметка „Домашни разноски“ не влиза в досег с обединяващата резултатите сметка „Печалби и загуби“, поради което не се намалява субстанцията на стопанския резултат за отчетната година.

В подобен дух, пише Светослав Михайлов, са и схващанията на проф. Димитър Добрев, който в своето „Системно търговско счетоводство“, на стр. 96, 108, 120, 123 и 126 разглежда „Домашните разходи“ в едноличните предприятия като намаляващи чистия капитал, без обаче да се отразяват в годишния резултат на предприятието.

Явно е, продължава Светослав Михайлов, че счетоводната доктрина (теория) отделя домашните разноски от разноските на предприятието, с цел да им придаде частноправен характер, като ги отделя в една дебиторна сметка на предприемача, за да ги елиминира от разходите на предприятието, които влияят на годишния резултат.

Има обаче някои счетоводители в страната, пише Светослав Михайлов, които в желанието си да представят годишната печалба в във възможно намален вид, третираят домашните разноски на общо основание, като разноски на предприятието, и в края на годината ги приключват в сметка „Печалби и загуби“, като по този начин намаляват печалбата с техния размер. Те се аргументират с това, че „домашните разноски“ представляват възнаграждение за положения труд от собственика и поради това следва да бъдат третирани като разноски по издръжка на предприятието.

При очертаните две противоположни позиции по отношение счетоводното третиране на домашните разноски коя трябва да приемем за правилна и общозадължителна, пита Светослав Михайлов и очаква още становища от колегията.

Относно **организационния живот** на Института на зачетите експерт-счетоводители – дадена е подробна информация за проведените Общи събрания през 1945 и след това през 1947 година.

Институтът от 1944 г. вече има нов Управителен съвет и нов председател – това е проф. Станчо Чолаков. В периода 1944 – 1947 година той е министър на просветата, а по-късно в един момент вече е министър на финансите.

В брой 4 – 8/1945 г. за съжаление има и информация за заличени членове на Института поради присъди, издадени срещу тях от Народния съд! Става дума за Стефан Фетфаджиев, д-р Петър Косев и Светослав Тошев от Софийската секция и Тодор Пелтеков от Стара Загора. Липсва информация какво са съгрешили колегите пред народната власт.

На страниците на списанието са публикувани и протоколите от проведените общи събрания на Института през тези години, като това от 1945 година е посветено на вътрешното преустройство на Института и нагаждането му към новите задачи.

В приетата от Общото събрание през 1945 год. Резолюция се говори за промяната от 9 септември 1944 год, за протичащите дълбоки преустройства, за новите задачи на Института и на експерт-счетоводителя в частност. Препоръчва се на УС да изготви проект за изменение на Закона в духа на изказаните препоръки от ОС, за да се постигне всенародно благополучие.

Публикувани са изпитните задачи както за сесията през 1945 ,така и за 1947 година.

Публикуван е и списък на членовете на ИЗЕС в Царство България за 1945/1946 година.

Коментирано е и евентуално регламентиране на счетоводната професия, като за целта има и проект за Наредба – закон за счетоводителите.

В броевете от 1945 год. (подобно и на днешните усилия за регламентиране на надценките) са публикувани Заповед 315 на Министъра на търговията и промишлеността относно процента печалби за избягване на верижната търговия, както и Окръжно 843 на същото министерство. В тези документи се посочват пределните надценки на цените за производителите, вносителите, търговците на едро и търговците на дребно. За производителите преди това са определени елементите на т.нар. „костуема цена“, върху която може да се начислява надценката.

В брой 9 – 10/1945 година е обнародвано Окръжно номер 1/367 на УС на Института. В него се третира новите задачи, стоящи пред Института след приемането и публикуването на Закон за изменение и допълнение на Закона за зачетите експерт-счетоводители (ДВ, бр. 214 от 14.09.1945 год.). С прибавянето на новия член 1а се прави разширение в целите и задачите на Института. На същия се възлагат обществено стопански и финансови задачи. Според УС по този начин ИЗЕС се издига като един помощен и контролен орган на държавата и обществото в

изграждането на новия стопански ред. Според новия член 1а Институтът има следните обществени задължения, изпълнявани чрез управлението си или чрез членовете си:

а/упражнява контрол за навременното, правилно счетоводно изразяване на всички стопански дела, извършвани от държавни, обществени, кооперативни и частни стопански предприятия;

б/дава при поискване от държавни институции сведения за солидността, кредитоспособността и дееспособността на стопанските предприятия, когато и както обществените интереси налагат това.

в/съдейства да изработване и установяване на правилни калкулационни системи и цени, както и за тяхното проверяване, когато обществените интереси го изискват.

г/изработва типови баланси и равностетки за отделните видове стопански предприятия.

По-надолу УС на ИЗЕС подробно обяснява как да се изпълняват в практиката тези нови изисквания.

Втория параграф на Наредбата – закон определя обсега и начина на установяване на експерт-счетоводителския контрол. Тук са посочени всички държавни и обществени стопански предприятия, всички кооперативни, акционерни и командитно-акционерни дружества със собствени средства над 1 500 000 лв; едноличните фирми, събирателните дружества, дружествата с ограничена отговорност и командитните дружества без акции – със собствени средства над 1 500 000 лв.

На следващо място – по отношение на експерт-счетоводителите УС напомня, че Законът за заклетите експерт-счетоводители ограничава експерт-счетоводителя за участие в 3 дружества, а новата Наредба – закон, с новите задачи, не съдържа ограничения, но тук УС поставя препоръка пред членовете да не се ангажират с повече от 6 предприятия.

А последният параграф от Наредбата – закон гласи: „По решение на УС на Института дейността на експерт-счетоводителите (по ал. 1а) може да бъде проверявана и наказвана“.

Тук УС задължава всички заклети експерт-счетоводители да подават многобройна информация за дейността си за всяко полугодие, подробно описана в Окръжното към УС като документи и време.

В края на 1945 година е публикуван актуален текст на Закона за заклетите експерт-счетоводители и Правилника за произвеждане на приемните изпити за членове на Института.

В брой 9-10/1947 година е дадена информация за изработени предварителни проекти за Закон за търговските книги и за Закон за Института за стопанска отчетност.

Тъй като последният представлява по-голям интерес за ИЗЕС – същият ще бъде представен по-долу:

Идеята е новосъздаденият Институт за стопанска отчетност да замести досегашния Институт на заклетите експерт-счетоводители, който да претърпи съществени организационни и други промени.

Целта на проекта е да се регламентира „стопанската отчетност“, която обхваща сметководството, калкулацията (ценообразуването) и счетоводната статистика чрез направляване и контролиране работата на счетоводителите, чрез даване на счетоводителска и експерт-счетоводителска правоспособност, чрез задължително съдействие за уреждането на всички въпроси, свързани с ценообразуването и изработването на норми и задължителното уреждане на точна стопанска статистика в предприятията.

Членове на бъдещия Институт за стопанската отчетност ще бъдат счетоводителите и експерт-счетоводителите (преди повече от 10 години УС на ИДЕС беше разработил подобна концепция), които се организират в две самостоятелни групи, имащи отделни общи събрания, отделни секционни настоятелства и контролни комисии, както и отделни, разграничени права и задължения. Отделните Общи събрания ще избират по 50 души – делегати за общия конгрес на Института, който ще се състои от 50 счетоводители и 50 експерт-счетоводители. Конгресът трябва да избере общия управителен съвет на бъдещия Институт, който да се състои от 4 заклети експерт-счетоводители, 3 счетоводители и по едни делегат от Министерството на финансите, Министерството на правосъдието, Върховния стопански съвет и Върховната стопанска камара, а също и избира общия контролен съвет. Конгресът разглежда годишния бюджет, освобождава от отговорност съветите, гласува новия бюджет и дава общи директиви.

Счетоводителите се регламентират в законопроекта – а именно – изисква се образователен и служебен ценз; определена възраст, полагане на изпит. За заварените счетоводители се допуска признаване по право при известни условия. Само регламентираните счетоводители ще могат да завеждат счетоводството на стопанските и други предприятия, задължени да водят търговски книги. Счетоводителите ще се грижат и за спазването на данъчните и другите закони, приподписват задължително всички баланси и книжа, подлежащи на регистрация и заверка.

Заклетите експерт-счетоводители запазват досегашния си режим. Посочено е кои предприятия ще попадат в обхвата на проверка от заклетите експерт-счетоводители и кои са изрично изключени.

Под надзора на заклетите експерт-счетоводители е предвидено да попадат задължително всички държавни, държавно-автономни, общински, обществени или смесени стопански предприятия, всички кооперативни съюзи, всички акционерни или командитно-акционерни дружества, както и останалите стопански предприятия – еднолични, събирателни и командитни дружества, дружества с ограничена отговорност и кооперативни сдружения, последните при условие че работят със собствени и чужди средства в размер 5 милиона лева и повече. Освобождават се от този контрол трудовите поземлени стопанства,

трудовите занаятчийски производителни кооперации, кооперациите и всички кооперативни сдружения в селата.

Новото е, че в бъдеще кандидатите за заклети експерт-счетоводители трябва да са регламентирани счетоводители и е предвидено да се въведе пределна възраст за упражняване на професията – до 75 години.

Бъдещият Институт за стопанска отчетност е предвидено да се ръководи от директор и негов заместник. Предвижда се и създаването на специален инспекторат от заклети експерт-счетоводители за изработване и поддържане на картотека за стопанските предприятия, за проверка на документите на кандидатите за счетоводители и експерт-счетоводители, за проверка на служебния и образователния ценз, да следи за приложението на закона, да преглежда докладите на заклетите експерт-счетоводители, да контролира доколко те изпълняват своята работа – звучи ни познато и сега!

Предвидено е да се учреди и специален Дисциплинарен съд при бъдещия Институт.

Предвижда се и нов печатен орган „Стопанска отчетност“, в който задължително да се публикуват балансите на стопанските предприятия.

Членуването в този институт ще бъде задължително за всички регламентирани счетоводители и експерт-счетоводители.

В провинцията ще се образуват отделни групи за едните и за другите, те ще си избират отделни настоятелства и ще имат собствен организационен живот.

Тук е важно да се посочи становището на УС на ИЗЕС по този законопроект – според него регламентирането на счетоводителите би трябвало да се проведе в специален закон или в Закона за търговските книги, който е в органична връзка с техните функции. Събирането в общ институт на счетоводителите и експерт-счетоводителите се тълкува като нарушаване както на техните групови, така и на обществените интереси и не се намира за много удобно от УС. Но ако се избегнат търканията, този проект би имал големи положителни последствия в бъдещия стопански живот, счита УС.

Както е известно обаче само година по-късно Институтът на заклетите експерт-счетоводители е закрит, но това е друга тема.

Институтът на заклетите експерт-счетоводители изиграва значима роля в обществения и икономическия живот след създаването си през 1931 г., но не остава встрани от политическите промени, които възникват след Деветосептемврийския преврат през 1944 г. и които водят до неговото закриване през 1948 г. Посредством списанието на ИЗЕС се проследяват всички значими промени, които касаят професията на заклетия експерт-счетоводител, което представлява отправна точка за нас, съвременниците на Института на дипломираните експерт-счетоводители, за да проследим историята на ИЗЕС, чийто правопреемник е ИДЕС.

Библиографска справка:

1. Списание на Института на заклетите експерт-счетоводители, гр. София, 1945 г., година XIII, бр. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 и 12.
2. Списание на Института на заклетите експерт-счетоводители, гр. София, 1947 г., година XV, бр. 5, 6, 9 и 10.

**THE JOURNAL OF THE INSTITUTE OF CHARTERED ACCOUNTANTS
80 YEARS AGO: THE BEGINNING OF THE END**

Emil Evlogiev*Certified Public Accountant***Keywords:**

*Institute of Chartered
Accountants
The Journal of the ICA
Closure of the Institute of
Chartered Accountants*

Summary

The article draws a parallel between the content of the Journal of the Institute of Chartered Accountants in 1945 and 1947 compared to 1940, emphasizing new topics relevant to the period following the September 9th coup. It traces the position of the ICA in the new political context.